

DÔLEŽITOSŤ SPOLUPRÁCE CVIČNÝCH UČITEĽOV S PRAKTIKANTMI POČAS PEDAGOGICKEJ PRAXE

THE IMPORTANCE OF TRAINING TEACHERS' COOPERATION DURING TRAINING COURSES WITH TRAINEES

MÁRIA BENKOVÁ¹

Abstrakt

Naša spoločnosť potrebuje dobre pripravených učiteľov, vrátane učiteľov odborných technických predmetov. O dobrej príprave budúcich učiteľov nemôžeme hovoriť bez dobre zorganizovanej praktickej časti pregraduálneho štúdia, ktorou je pedagogická prax realizovaná na cvičných školách. Pre študentov – budúcich učiteľov má zásadný význam aj spolupráca s cvičnými učiteľmi počas pedagogickej praxe, ktorí zohrávajú veľmi dôležitú úlohu. Praktikantom umožňujú objaviť a rozvinúť svoj talent a zároveň im pomáhajú získať komplexné spektrum znalostí, zručností a kľúčových kompetencií, ktoré budú potrebovať ako učitelia v pracovnom živote. Príspevok obsahuje informácie o výskume zameranom na zistenie úrovne spolupráce cvičných učiteľov s praktikantmi počas pedagogickej praxe.

Kľúčové slová

Cvičný učiteľ, praktikant, pedagogická prax, spolupráca cvičných učiteľov s praktikantmi

Abstract

Our society needs well-prepared teachers, including teachers of vocational technical subjects. We cannot talk about good preparation of future teachers without well-organised practical part of pregradual study – training courses at training schools. Training teachers play a vital role in enabling trainees to identify and develop their talent, as well as in helping them to obtain the complex range of knowledge, skills and key competence they will need as teachers through their professional life. This article obtains information about research aimed at discovery of the level of training teachers' cooperation with trainees during training courses.

Key words

Training teacher, trainee, training courses, training teachers' cooperation with trainees

ÚVOD

Poznatky získané teoretickou prípravou (počas pregraduálneho štúdia na Katedre inžinierskej pedagogiky - KIP), majú jej študenti – budúci učitelia odborných predmetov možnosť väčšinou úplne prvýkrát uplatniť počas pedagogickej praxe na cvičných školách, kde sa ako praktikanti stretávajú so študentmi v pozícii učiteľa. (Výnimkou sú tí externí študenti, ktorí už počas doplnkového pedagogického štúdia ako učitelia pôsobia alebo takí, ktorí už

---

¹ Mgr. Mária Benková, Katedra inžinierskej pedagogiky, Technická univerzita, Boženy Němcovej 32, 042 00, Košice, tel.: +421556023313, e-mail: maria.benkova@tuke.sk

predtým skúsenosť s učením mali). Súčasťou študijného plánu pre dennú aj externú formu Doplnkového pedagogického štúdia (DPS) je aj Pedagogická prax v rozsahu 40 hodín ukončená klasifikovaným zápočtom. Študenti ju absolvujú v zimnom semestri 2.ročníka na príslušnej cvičnej škole s ktorou KIP spolupracuje. Pedagogická prax je organizovaná takto: súbežní študenti a z externých len tí, ktorí ešte neučia, absolvujú 10 hodín náčuvov, z ktorých poznámky si vedú v pedagogickom denníku a následne absolvujú 5 výstupov podľa odborného zamerania (dva nemusia byť 45minútové). V štúdiu popri zamestnaní tí študenti, ktorí už vyučujú na strednej škole, najprv hospitujú na 3 vyučovacích hodinách technického (ekonomického) charakteru a vyplnia hospitačné hárky. Ich povinnosťou je odučiť jednu vyučovaciu hodinu pred hospitujúcim kolegom.

Praktická príprava je nevyhnutnou súčasťou prípravy na učiteľské povolanie a bez jej dobrej organizácie vôbec nemožno hovoriť o dobrej príprave budúcich učiteľov. Ved' aj Úradný vestník Európskej únie (2007) hovorí, že je veľmi dôležité prijímať kroky na zabezpečenie toho, aby učelia mali vysokoškolskú kvalifikáciu, založenú na vhodnej rovnováhe medzi teoretickým štúdiom a pedagogickou praxou a mali špecializované znalosti o svojich predmetoch, ako aj požadované pedagogické zručnosti.

Podľa Černotová (2010, s.5): „Pri príprave budúcich učiteľov je preto potrebné zvažovať, že kvalita učiteľov je síce funkciou pregraduálnej prípravy na vysokej škole, ale jej znaky sa viažu aj na čas strávený v cvičnej škole, v ktorej študent získava svoje prvé, vážne a už veľmi reálne učiteľské skúsenosti.“ Faktom teda je, že osobnosť učiteľa je formovaná aj jeho pedagogickými skúsenosťami. Považujeme za nevyhnutné obzvlášť zdôrazniť význam prvých pedagogických skúseností praktikantov – budúcich učiteľov počas pedagogickej praxe na cvičných školách. Pretože práve tie môžu zásadne ovplyvniť ich postoj voči povolaniu učiteľa. Významnú rolu v získavaní spomínaných prvých pedagogických skúseností praktikantov majú *cviční učelia*, ktorí svojim správaním, prístupom k praktikantovi i svojim študentom, či plnením si svojich povinností - praktikantov motivujú alebo naopak demotivujú v rozhodovaní sa pre učiteľskú profesiu.

Potrebu venovať adekvátnu pozornosť pedagogickej praxi, spájajúcej teóriu s praxou dokazuje napr. forma praxe v nemeckom systéme vzdelávania učiteľov - referendariát alebo konkrétne priamo nenahraditeľnému subjektu pedagogickej praxe *cvičnému učiteľovi* – kurz pre mentorov v Národnom inštitúte pre učiteľov a školy v Hamburgu. Aká pozornosť bola a je venovaná *cvičnému učiteľovi* u nás (na Slovensku), vidieť v našej legislatíve, kde o cvičnom učiteľovi nie je takmer ani zmienka.

Fungovanie tzv. učiteľských ústavov a ich cvičných škôl z obdobia 1. ČSR malo vplyv aj na prax vysokých škôl, čo sa prejavilo aj v dobre fungujúcom kontakte fakúlt, didaktikov predmetov s cvičnými školami a cvičnými učiteľmi. Za posledných 20 rokov však ich kvalita výrazne poklesla. Snaha o schválenie Vyhlášky o cvičných školách a cvičných učiteľoch v 90-tych rokoch 20.storočia bola neúspešná, rovnako ako sa nepodarilo vyriešiť otázky týkajúce sa pedagogickej praxe ani pracovnej skupine pri MŠ SR od r.2005 (podľa Černotová, 2010).

Zákon o vysokých školách 175/2008 Z. z. síce predpisuje v rámci pregraduálnej prípravy učiteľov prax, no nedefinuje ani *cvičného učiteľa* a cvičné školy charakterizuje v § 35 len stručne ako „Typy špecializovaných výučbových zariadení verejných vysokých škôl“ a v § 37 definuje cvičné školy a cvičné školské zariadenia ako „inštitúciu, s ktorou verejná vysoká škola uzatvára zmluvu o spolupráci“.

Zákon o pedagogických a odborných zamestnancoch 317/2009 Z. z. hovorí o samozrejmosti pre každého učiteľa, rozvíjať svoje profesijné kompetencie. *Cviční učelia* sú spomínaní v piatej časti § 30 písmeno b, kde sa uvádza, že pedagogický zamestnanec s prvou atestáciou je spôsobilý vykonávať okrem iných činností aj činnosť pedagogického

zamestnanca cvičnej školy alebo cvičného školského zariadenia, ako aj § 33 písmeno g, kde sa hovorí, o tzv. učiteľoch špecialistoch – t.j. *cvičných učiteľoch*.

Rovnako tak problematika pedagogických praxí študentov učiteľstva nie je doriešená ani tzv. Školským zákonom č.245/2008 Z. z., Zákonom o vysokých školách č.131/2002 Z. z., či už spomínaným Zákonom o pedagogických a odborných zamestnancoch č. 317/2009 Z. z.

Súhlasíme s názorom doc. Černotovej (2010, s.9-10): „Problémy, ktoré sú s pedagogickou praxou na učiteľsky orientovaných fakultách, sa viažu veľmi výrazne hlavne na absenciu samostatnej Vyhlášky MŠ SR o cvičných školách a cvičných učiteľoch.“ Dodávame, že sa to týka aj pedagogickej praxe organizovanej katedrami a fakultami poskytujúcimi doplnkové pedagogické štúdium.

CIEĽ

Keďže si KIP uvedomuje nielen význam pedagogickej praxe, nevyhnutnosť jej systematickej organizácie i obsahovej prípravy, význam cvičných škôl na ktorých sa pedagogická prax realizuje ale i nezastupiteľné miesto *cvičného učiteľa* v nej, vytvorila pre svojich študentov dotazník, zameraný na zistenie názorov praktikantov, ako vnímajú a hodnotia činnosť *cvičného učiteľa* ku ktorému boli pridelení. Cviční učiteľa väčšinou nie sú zámerne vyberaní, neprechádzajú konkurzom a pridelenie študenta k cvičnému učiteľovi býva viac-menej náhodné. Často krát nebývajú dodržané ani základné požiadavky na kvalifikáciu učiteľa a požadované minimum dĺžky praxe (5 rokov).

Cieľom prieskumu bolo dokázať, aké náročné a zároveň zodpovedné je vykonávať funkciu *cvičného učiteľa* a potvrdiť hypotézu, že úroveň pedagogickej praxe a práca *cvičných učiteľov* počas nej nie sú také, aké by mali a mohli byť. Učitelia v súčasnosti vykonávajú povinnosti cvičného učiteľa nad rámec úväzku a aj keď to robia podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia či možností, domnievame sa v zhode s M. Černotovou (2010), že pre plnenie povinností v tejto kariérovej pozícii je potrebné zvládnuť teoretickú i praktickú predprípravu. Práve s týmto zámerom vznikol projekt vedeckej grantovej agentúry MŠ SR (projekt VEGA č. 1/4525/07), ktorej hlavnou riešiteľkou je doc. PhDr. Marta Černotová, CSc. Výsledkom je výskumná správa *Cviční učitelia* (2010).

MATERIÁL A METÓDY

Študenti DPŠ vyplňali dotazník po absolvovaní záverečných skúšok. Odpovede boli odlíšené podľa toho, či išlo o študentov súbežnej alebo externej formy štúdia. Celý dotazník vyplnilo 16 študentov súbežnej formy štúdia a 38 študentov externého štúdia. Na otázky č. 13 až 20 (ktoré sú vyhodnocované v tomto príspevku), odpovedali len tí študenti súbežnej formy DPŠ (teda všetkých 16 študentov) a zo študentov popri zamestnaní len tí, ktorí neučia (v čase praxe neučili) na stredných školách (teda 24 študentov). Bolo to z toho dôvodu, že tí externí študenti, ktorí už učia (resp. v čase praxe učili) mohli vykonávať prax na škole, kde vyučujú a v menšom rozsahu.

Otázky v dotazníku zisťovali názory študentov na štyri základné oblasti spojené s pedagogickou praxou. Prvou oblasťou záujmu boli názory na predmet Odborová didaktika, ktorý v akademickom roku 2009/2010 prvýkrát predchádzal samotnej pedagogickej praxi. Druhá oblasť zisťovala názory študentov na celkovú organizáciu pedagogickej praxe. Z hľadiska dôležitosti postavenia cvičného učiteľa počas praxe bola časť otázok v tretej oblasti nasmerovaná na prístup cvičných učiteľov k praktikantom a ich ochotu spolupracovať s nimi a štvrtým okruhom boli otázky zisťujúce u študentov KIP ich najčastejšie problémy, s ktorými sa stretli pri príprave na vyučovaciu hodinu, ktorú mali odučiť, ako aj priamo počas nej.

Vzhľadom na obšírnosť zamerania otázok v dotazníku sme sa pri jeho vyhodnocovaní v tomto príspevku zamerali na činnosti, ktorým sa *cviční učitelia* venujú počas pedagogickej praxe (poskytovanie konzultácií a rozborov pre praktikantov pred nimi odučenou vyučovacou hodinou a po nej, ich prítomnosť na vyučovacej hodine a činnosti, ktorým sa *cviční učitelia* venujú počas nej, hodnotenie vzájomnej spolupráce z pohľadu študentov, ako aj názory študentov na to, čo by robili inak, keby boli oni sami *cvičnými učiteľmi*), teda na tretiu oblasť. Zisťovanie úrovne vykonávaných činností *cvičných učiteľov* bolo a je pre KIP dôležité, pretože má záujem prípadné nedostatky odstraňovať ako aj to, čo je v pedagogickej praxi na dobrej úrovni stále zlepšovať.

Konzultácie pred praktikantom odučenou vyučovacou hodinou

Pre každého praktikanta je veľmi dôležité vidieť zo strany *cvičného učiteľa*, ku ktorému je pridelený, záujem spolupracovať. *Cvičný učiteľ* je (resp. počas pedagogickej praxe by mal byť) vzorom pre praktikanta svojim svedomitým prístupom k plneniu si povinností učiteľa aj *cvičného učiteľa*. Jedným z prvých prejavov ochoty spolupracovať s praktikantom sú konzultácie, ktoré by mali byť samozrejmosťou pred každou praktikantom odučenou vyučovacou hodinou.

V tabuľke 1 sú vyhodnotené odpovede študentov na otázku: „Mali ste možnosť pred Vašimi výstupmi konzultovať Vašu písomnú prípravu resp. priebeh vyučovacej hodiny, ktorú ste mali odučiť?“

Tabuľka 1: Možnosť konzultácie s *cvičným učiteľom* pred praktikantom odučenou vyučovacou hodinou

Možnosť konzultácie s <i>cvičným učiteľom</i> pred vyučovacou hodinou	Denné štúdium (abs.)	Denné štúdium (%)	Externé štúdium (abs.)	Externé štúdium (%)	Celkovo (abs.)	Celkovo (%)
vždy	6	37,5	8	33,3	14	35,0
niekedy	2	12,5	3	12,5	5	12,5
podľa mojej potreby	6	37,5	9	37,5	15	37,5
podľa možností CU	0	0,0	2	8,3	2	5,0
ani raz	2	12,5	2	8,3	4	10,0

Zdroj: vlastné výpočty

Z výsledkov v tabuľke 1 vidíme, že ani v prípade *súbežných* ani *externých* študentov neboli konzultácie pred vyučovacou hodinou vždy. Potešiteľné je však to, že *cviční učitelia* približne v rovnakom zastúpení poskytli praktikantom konzultácie pred vyučovacou hodinou v prípade potreby praktikanta a len v nepatrnom množstve o tom rozhodovali možnosti *cvičného učiteľa*. Čo však považujeme za alarmujúce je, že sa praktikanti stretli aj s tým, že im počas pedagogickej praxe neumožnil ich *cvičný učiteľ* konzultovať ich písomnú prípravu resp. priebeh vyučovacej hodiny, ktorú mali odučiť ani raz. To potvrdzuje našu domnienku o nedostatočnej informovanosti *cvičných učiteľov*, ktoré činnosti by mali byť pre nich v spolupráci s praktikantmi samozrejmosťou. Umožniť praktikantovi konzultácie pred vyučovacou hodinou nevynímajúc.

Ak zhodnotíme počet konzultácií písomnej prípravy na vyučovaciu hodinu bez rozdielu, či ide o *súbežných* alebo *externých* študentov, nepatrne ale predsa prevyšujú odpovede, ktorými študenti potvrdili, že sa konzultácie konali len ak o ne sami prejavili záujem. Čo však nepovažujeme za správne, pretože *cvičný učiteľ* by mal byť vždy oboznámený so zámermi praktikanta viesť vyučovaciu hodinu.

Rozbor po odučení vyučovacej hodiny praktikantom

Obdobným problémom je poskytovanie rozboru po praktikantom odučenej vyučovacej hodine. Je známe, že každý sa učí na svojich chybách. Ako sa má však poučiť ten, kto nevie, že sa nejakej chyby dopustil? Praktikanti počas pedagogickej praxe stoja v pozícii učiteľa pred študentmi vo väčšine prípadov prvýkrát. Svoje iste zohrá aj tréma, ako aj rôzne nepredvídateľné faktory, ktoré môžu priebeh vyučovacej hodiny praktikantovi značne skomplikovať. Sme toho názoru, že dianie na praktikantom odučenej vyučovacej hodine má byť predmetom analýzy počas následného rozboru vyučovacej hodiny cvičným učiteľom. To, ako odpovedali študenti na otázku: „*Mali ste po Vašich výstupoch príležitosť rozobrať odučenú hodinu s cvičným učiteľom?*“ môžeme vidieť v tabuľke 2.

Tabuľka 2: Možnosť rozboru praktikantom odučenej vyučovacej hodiny s cvičným učiteľom

Možnosť rozboru po vyučovacej hodine	Denné štúdium (abs.)	Denné štúdium (%)	Externé štúdium (abs.)	Externé štúdium (%)	Celkovo (abs.)	Celkovo (%)
vždy	6	37,5	11	45,8	17	42,5
niekedy	2	12,5	2	8,3	4	10,0
podľa mojej potreby	5	31,3	9	37,5	14	35,0
podľa možností CU	2	12,5	1	4,2	3	7,5
ani raz	1	6,3	1	4,2	2	5,0

Zdroj: vlastné výpočty

V porovnaní s možnosťou konzultovať svoju písomnú prípravu resp. priebeh vyučovacej hodiny, ktorú sa praktikanti chystajú odučiť, boli rozboru odučených vyučovacích hodín praktikantom väčšou samozrejmosťou. V prípade súbežných študentov odpovedal rovnaký počet odpoveďou „vždy“ na obidve otázky. V prípade externých študentov sa rozbor konal po odučenej hodine vždy u takmer polovice všetkých študentov, čo je o 12,5% viac ako pri konzultáciách. Z celkového počtu študentov však ani pri tejto odpovedi neodpovedala nadpolovičná väčšina, že po nimi odučenej vyučovacej hodine nasledoval jej rozbor. Ak aj učiteľ nepotreboval praktikanta upozorniť na nejaké nedostatky, ten si predsa zaslúži počuť pochvalu, ak vyučovaciu hodinu zvládol bez problémov, nie? Sme toho názoru, že dĺžka trvania rozboru rozhodne nie je rozhodujúca, no rozbor by mal určite nasledovať za každou vyučovacou hodinou.

Prítomnosť učiteľa na praktikantom odučenej vyučovacej hodine

S predchádzajúcou otázkou bezprostredne súvisí aj otázka, zisťujúca prítomnosť cvičného učiteľa na vyučovacej hodine, ktorú odučil praktikant. Ako môže cvičný učiteľ viesť rozbor, ak na vyučovacej hodine odučenej praktikantom nebol? Alebo aj bol ale venoval sa niečomu inému, pričom sa mal sústrediť na praktikanta? Predpokladajme, že drvivá väčšina praktikantov pristupuje k príprave na nimi odučenú vyučovaciu hodinu zodpovedne. O správnosti niektorých svojich rozhodnutí a vhodnosti svojho správania sa počas vyučovacej hodiny môžu byť presvedčení. Čo ak sa však mýlia a nekonali správne? Kto by ich mal na to upozorniť, aby sa podobných chýb už nedopustili?

O prítomnosti cvičných učiteľov na praktikantmi odučených vyučovacích hodinách hovoria údaje v tabuľke 3, kedy otázka, na ktorú mali študenti odpovedať znela: „*Bol cvičný učiteľ prítomný na tých Vašich hodinách, ktoré ste celé odučili?*“

Tabuľka 3: Prítomnosť cvičného učiteľa na celej praktikantom odučenej vyučovacej hodine

Prítomnosť cvičného učiteľa na vyučovacej hodine	Denné štúdium (abs.)	Denné štúdium (%)	Externé štúdium (abs.)	Externé štúdium (%)	Celkovo (abs.)	Celkovo (%)
vždy	6	42,9	17	73,9	23	62,2
väčšinou	2	14,3	5	21,7	7	18,9
niekedy	5	35,7	1	4,3	6	16,2
ani raz	1	7,1	0	0,0	1	2,7

Zdroj: vlastné výpočty

Pri vyhodnotení tejto otázky sme dospeli k výsledku, ktorý nás taktiež utvrdil v našich predpokladoch o nedostatočnej informovanosti cvičných učiteľov, čo sa týka ich prítomnosti na praktikantom odučených vyučovacích hodinách. Aj keď len v jednom prípade sa stalo, že cvičný učiteľ nebol ani raz prítomný na praktikantom odučenej hodine je namiesto otázky, ako si to mohol dovoliť? Praktikanti majú podľa kurikula odučiť 5 vyučovacích hodín. Ak cvičný učiteľ nebol ani na jednej z nich, konzultácie pred odučením sa síce uskutočniť mohli. No v prípade rozborov, čo na nich mohol cvičný učiteľ s praktikantom rozoberať? Rozhodne nemôžeme byť spokojní ani s odpoveďami o prítomnosti cvičného učiteľa na praktikantom odučenej vyučovacej hodine „niekedy“, hlavne v prípade súbežných študentov. Celkovo však nadpolovičná väčšina študentov uviedla prítomnosť cvičných učiteľov na všetkých nimi odučených hodinách.

Dĺžka prítomnosti cvičného učiteľa na praktikantom odučených vyučovacích hodinách

Ak študenti odpovedali na otázku, či bol cvičný učiteľ prítomný na celých nimi odučených hodinách hociktorou odpoveďou okrem „ani raz“, zaujímalo nás, ako dlho sa na vyučovacej hodine zdržal. Cvičný učiteľ by mal byť prítomný na celých vyučovacích hodinách, preto študenti odpovedali na otázku: „Ako dlho bol cvičný učiteľ prítomný na celých Vami odučených hodinách?“ Odpovede študentov na túto otázku sú vyhodnotené v tabuľke 4.

Tabuľka 4: Dĺžka prítomnosti cvičného učiteľa na celých praktikantom odučených hodinách

Prítomnosť cvičného učiteľa na vyučovacej hodine	Denné štúdium (abs.)	Denné štúdium (%)	Externé štúdium (abs.)	Externé štúdium (%)	Celkovo (abs.)	Celkovo (%)
na všetkých celých VH	8	61,5	15	68,2	23	65,7
nejaké celé, iné čiastočne	5	38,5	6	27,3	11	31,4
všetky len čiastočne	0	0,0	1	4,5	1	2,9

Zdroj: vlastné výpočty

Z uvedených údajov vyplýva, že v prípade oboch foriem štúdia boli cviční učelia v nadpolovičnej väčšine prípadov prítomní na celých praktikantom odučených vyučovacích hodinách. Značné zastúpenie (u súbežných študentov 38,5% a v prípade externých študentov u viac ako ¼) však majú odpovede študentov, ktorí uviedli, že cvičný učiteľ zotrval len na niektorých celých nimi odučených vyučovacích hodinách a na niektorých sa zdržal len na časti. Len v jednom jedinom prípade (konkrétne u externého študenta) bol cvičný učiteľ prítomný na celých praktikantom odučených vyučovacích hodinách vždy len na časti a potom odišiel. Ani takéto riešenia nepovažujeme za správne, keďže cvičný učiteľ je za svojich praktikantov zodpovedný.

Činnosť cvičného učiteľa počas vyučovacej hodiny vedenej praktikantom

Prítomnosť cvičného učiteľa na hodinách, ktoré má odučiť praktikant je veľmi dôležitá. Nielen z hľadiska pocitu bezpečia a istoty pre praktikanta, ale aj vzhľadom k minimálnemu vekovému rozdielu, ktorý je medzi praktikantom (hlavne v prípade súbežnej formy štúdia) a študentmi na cvičnej škole. Počas vyučovacej hodiny môže dôjsť k rôznym problémom s udržiavaním disciplíny, či tendenciám študentov nerešpektovať autoritu praktikanta.

Preto je dôležité aj to, akým činnosťiam sa cvičný učiteľ počas hodiny venuje. Študentov sme sa teda pýtali: „Akým činnosťiam sa venoval cvičný učiteľ počas Vášho vyučovania?“ Ako odpovedali študenti na túto otázku, môžeme vidieť v tabuľke 5.

Tabuľka 5: Činnosť cvičného učiteľa na celých praktikantom odučených hodinách

Činnosť cvičného učiteľa počas vyučovacej hodiny	Denné štúdium (abs.)	Denné štúdium (%)	Externé štúdium (abs.)	Externé štúdium (%)	Celkovo (abs.)	Celkovo (%)
celý čas pozorne sledoval	8	47,1	16	66,7	24	58,5
čiastočne ma sledoval	7	41,2	6	25,0	13	31,7
venoval sa inému	2	11,8	2	8,3	4	9,8

Zdroj: vlastné výpočty

V prípade činností cvičného učiteľa počas praktikantom vedenej vyučovacej hodiny ani súbežní ani externí študenti neuviedli, že by im cvičný učiteľ venoval pozornosť po celý čas. No musíme konštatovať, že v obidvoch skupinách tieto odpovede tvoria najväčšiu časť odpovedí (v prípade externých študentov ale aj celkovo ide dokonca o nadpolovičnú väčšinu odpovedí). Za nevyhovujúce však považujeme to, že sa vyskytli aj odpovede o čiastočnom venovaní pozornosti praktikantovi alebo dokonca aj odpovede dosvedčujúce, že sa cvičný učiteľ venoval niečomu úplne inému.

Charakteristika spolupráce praktikanta s cvičným učiteľom

Kým vo všetkých predchádzajúcich zatvorených otázkach mali študenti možnosť voľby jednej možnosti, v prípade tejto otázky nás zaujímalo, ako by praktikanti svojimi slovami popísali ich vzájomnú spoluprácu.

Až na jeden jediný prípad boli všetky odpovede študentov kladné. Najčastejšie sa opakovali výpovede študentov pochvaľujúce si ústretovosť, snahu cvičného učiteľa pomôcť praktikantovi s materiálmi potrebnými na prípravu vyučovacej hodiny, ako aj priateľskosť cvičného učiteľa.

Spomínaná jediná záporná odpoveď má však pre náš prieskum veľmi veľký význam, keďže študent uvádza „nezastihnuteľnosť cvičného učiteľa na konzultácie“. Nevieme, aké mal na to cvičný učiteľ dôvody, no považujeme to zo strany cvičného učiteľa za veľmi nezodpovedné.

Čo by robili praktikanti v úlohe cvičných učiteľov inak?

Názory praktikantov na prácu cvičných učiteľov sme zisťovali predposlednou otázkou v dotazníku, keď sme sa pýtali: „Ak by ste Vy boli cvičným učiteľom, čo by ste robili inak?“

Zaujímavé sú zistenia z analýz odpovedí študentov na túto otázku. Nadpolovičná väčšina odpovedí študentov naznačovala, že by praktikanti v pozícii cvičného učiteľa robili všetko tak, ako ich cvičný učiteľ a nič by nemenili. Vyskytli sa aj odpovede, ktoré naznačovali, čo študenti od cvičného učiteľa potrebovali a ak by boli na jeho mieste, čo by robili. Najčastejšie sa opakovali odpovede typu:

- viac by som sledoval vyučovaciu hodinu,
- skontrolovala by som písomnú prípravu aspoň jeden deň pred odučením,

- sedela by som vzadu a nie vpredu ako u mňa,
- viac by som praktikantovi pomáhala s udržaním disciplíny študentov,
- na záver odučenej vyučovacej hodiny by som zhodnotila, čo bolo dobré, čo nie.

Tieto odpovede majú pre nás veľkú výpovednú hodnotu. Tu mohli totiž praktikanti vyjadriť svoje predstavy, čo od cvičného učiteľa očakávajú. Utvrdilo nás to v našom presvedčení, že by cvičným učiteľom mohlo pomôcť, keby boli na túto neľahkú funkciu pripravení. Napr. kurzom resp. určitým druhom špecializačného vzdelávania, v ktorom by boli pripravovaní a upozorňovaní na najčastejšie požiadavky študentov a tým by sa zlepšila aj úroveň pedagogickej praxe.

Dôvody záujmu/nezájmu pôsobiť vo funkcii cvičného učiteľa

Poslednou otázkou sme chceli zistiť názory praktikantov na to, čo si myslia o dôvodoch učiteľov byť cvičným učiteľom. Vychádzali sme zo skúseností predchádzajúcich praxí, ktoré nás ubezpečili, že túto funkciu cvičného učiteľa berú viacerí ako veľmi zodpovednú funkciu no zároveň ju mnohí robia len preto, že im to určí vedie školy. Otázka bola sformulovaná: „Aké sú podľa Vás dôvody nezájmu pôsobiť ako cvičný učiteľ?“ Posledné vyhodnotené odpovede študentov sú zobrazené v tabuľke 6.

Tabuľka 6: Príčiny nezájmu pôsobiť ako cvičný učiteľ

Príčiny nezájmu byť cvičným učiteľom	Denné štúdium (%)	Externé štúdium (%)	Celkovo (%)
práca navyše	11,1	27,4	38,5
nezaplatená práca navyše	6,7	3,6	10,2
obava z nezvládnutia	1,2	2,4	3,6
chýba inštruktáž na prípravu	9,9	2,4	12,3
nevyhovuje prítomnosť cudzieho na vyučovacej hodine	2,4	13,8	16,2
časový sklz pri neúspechu praktikanta	12,6	6,7	19,3

Zdroj: vlastné výpočty

Všetci praktikanti si uvedomujú, že vykonávanie funkcie cvičného učiteľa predstavuje prácu navyše v porovnaní s tým, aké povinnosti majú učelia nevykonávajúci túto funkciu, o čom svedčí prvenstvo zvolenej prvej odpovede.

Zaujímavým je však zistenie hlavne z odpovedí súbežných študentov, ktorí si myslia, že rozhodujúcim faktorom neochoty byť cvičným učiteľom je strach zo zlyhania praktikanta na vyučovacej hodine a tým spôsobením časového sklzu, ktorý bude cvičný učiteľ musieť doháňať.

Na treťom mieste je dôvod, ktorým podľa praktikantov je nevyhovujúca prítomnosť cudzieho človeka na vyučovacej hodine. V tomto prípade je na mieste úvaha, či nebolo študentom naznačované, že sú rušivým elementom, resp. že nie sú vítaní.

Dôvod, ktorý by z pohľadu praktikantov dokazoval potrebu inštruktáže cvičných učiteľov na túto funkciu sa umiestnil až na štvrtom mieste. Nás však všetky odpovede v tomto dotazníku presvedčujú, že práve takáto inštruktáž v podobe špecializačného vzdelávania by mohla tento záujem o vykonávanie funkcie cvičného učiteľa zvýšiť. Tým učiteľom, ktorí by mali záujem byť aj cvičnými učiteľmi, by takýto kurz ozrejmil a priblížil požiadavky vyplývajúce z tejto veľmi zodpovednej roly.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

V súčasnosti nemajú *cviční učelia* stredných odborných škôl vyučujúcich odborné technické predmety možnosť absolvovať žiadne špecializačné vzdelávanie, ktoré by im

umožnilo lepšie sa pripraviť na vykonávanie tejto funkcie. Aj keď celkové výsledky sú uspokojivé (pri všetkých otázkach bolo dokázané, že vo väčšine prípadov cviční učitelia vykonávajú všetky činnosti spojené s ich zodpovednou funkciou), prieskumom sa nám však podarilo poukázať na to, že nie všetci *cviční učitelia* sa venujú všetkým činnostiam, ktorým by sa mali (poskytovať praktikantom konzultácie pred každou odučenou vyučovacou hodinou ako aj následný rozbor po každej vyučovacej hodine, prítomnosť na všetkých a zároveň celých praktikantom odučených vyučovacích hodinách a pozorovať jeho počínanie a teda nevenovať sa iným činnostiam, ...) a v takom rozsahu a miere, ako by to bolo pre praktikantov najlepšie. Sme toho názoru, že to vo väčšine prípadov nie je preto, že by *cviční učitelia* nechceli. Ale hlavne preto, že na funkciu *cvičného učiteľa* nie sú pripravovaní (keďže to nie je obsahom žiadneho učiteľského študijného programu na vysokých školách). *Cviční učitelia* teda nemajú dostatočné vedomosti, čo všetko funkcia *cvičného učiteľa* „obnáša“. Mnohí učitelia vykonávajúci funkciu *cvičného učiteľa* vychádzajú len z vlastných skúseností, čo všetko potrebovali ako praktikanti oni alebo jednoducho konajú intuitívne.

Pregraduálna príprava učiteľov je základom pre výkon učiteľskej profesie, ktorú je potrebné ďalej rozvíjať v rámci ďalšieho vzdelávania. Aj keď sa v tomto príspevku venujeme *praktickej časti v pregraduálnej príprave učiteľov*, uvedomujeme si aj význam a potrebu *teoretickej prípravy*, ktorá by mala *praktickej príprave* predchádzať a v podobe sústavného štúdia odbornej literatúry nepretržite pokračovať. Dá sa predpokladať, že osvojenie si potrebnej teórie a pojmového aparátu, zjednoduší pochopenie jednotlivých pedagogických situácií. „*Pretože aj na prvý pohľad vedomosti bez priamej väzby k školskej praxi, môžu významne formovať osobnosť učiteľa a tým ovplyvňovať jeho schopnosti.*“ (Dytrtová, Krhutová, 2009, s. 41) Už aj pozorovanie skúsenejších učiteľov je považované za jeden z významných nástrojov podnecujúcich uvedomovanie si podstaty pedagogických problémov a podielu teórie a skúsenosti na ich zvládanie.

Cieľom pregraduálnej prípravy všetkých učiteľov (nie len učiteľov odborných predmetov) by mala byť neustála snaha o jej skvalitňovanie a zdokonaľovanie. Efektivita pedagogickej praxe je jednoznačne v rukách študenta, didaktika (teoretické hľadisko) i cvičného učiteľa (praktické hľadisko). „*Príležitosť učiť je pre študenta učiteľstva veľmi potrebná a cenná. Len tu si totiž môže vyskúšať rolu učiteľa. Overiť si, čo sa počas štúdia naučil. Zistiť, ktoré pedagogické zručnosti potrebuje, na čo sa má zamerať.*“ (Dytrtová, Krhutová, 2009, s. 73).

ZÁVER

Tento prieskum je len sondou, ktorá tvorí začiatok nášho boja za presadenie potreby absolvovania špecializačného kurzu pre všetkých *cvičných učiteľov*. Tejto problematike *cvičných škôl a cvičných učiteľov* sa už dlhodobo venuje pani doc. Černotová z Fakulty humanitných a prírodných vied v Prešove. Súhlasíme s jej názorom, že špecializačným vzdelávaním *cvičných učiteľov* by sa rozhodne prispelo k ich profesionalite a expertnosti – „Nech existuje variabilita profesných činností a pedagogických rolí učiteľa ako dôsledok nastavenia požiadavky expertnosti učiteľskej profesie (Černotová, 2010, s13).

K zefektívneniu pregraduálnej prípravy učiteľov by mohla prispieť aj organizovanie pravidelných stretnutí *cvičných učiteľov* odborných predmetov, na ktorých by sa spoločne riešili aktuálne otázky, vymieňali sa vzájomné skúsenosti a predstavy o ďalšom smerovaní nielen praxe ale aj pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov odborných predmetov. Možno by to pomohlo odstrániť strach a nechotu byť *cvičným učiteľom*.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 031-035STU-4/2010 Modely projektového vyučovania na SOŠ.

Literatúra

ČERNOTOVÁ, M. 2000a. Problémové prvky pregraduálnej prípravy učiteľov. (Ich náprava – ako príspevok k plneniu projektu Milénium). In *Vzdelávanie pedagogických pracovníkov v 21.storočí. Príspevky z celoštátnej konferencie Budmerice 3.-4.apríla 2000*. Zost. Ľ. Hrdina. 1. vyd. Bratislava : Metodické centrum v Bratislave, 2000, s.51-60.

ČERNOTOVÁ, M. 2009. Cviční učitelia – objekty výskumu. In *Zborník príspevkov medzinárodnej konferencie Rozvoj a perspektívy pedagogiky a vzdelávania učiteľov*. Prešov, 25.-26.6.2009.

ČERNOTOVÁ, M. a kol. 2010. *Cviční učitelia*. Prešov : FHPV PU, 2010. 111 s. ISBN 978-80-555-0154-3.

DYTRTOVÁ, R. - KRHUTOVÁ, M. 2009. *Učitel. Příprava na profesi*. Praha: Grada publishing, 2009. 128 s. ISBN 978-80-247-2863-6.

PERCLOVÁ, R. 1997. Role fakultních učitelů. In *Pedagogická praxe – praxeologie. Sborník příspěvků z konference o praxi na Pedagogické fakultě UK v Praze dne 4.-5.11.1996*. Praha: UK, 1997, s.58-61.

Úradný vestník Európskej únie. *Informácie inštitúcií a orgánov Európskej únie. Závery Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady 15. novembra 2007 o zlepšovaní kvality vzdelávania učiteľov*. [online]. 2007/C 300/07. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/JOMonth-do?year=2007&month=1:HTML>>. ISSN 1725-5236.

Zákon č. 175/2008 Z. z. úplné znenie zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. 2008 [online]. Bratislava : Národná rada SR. Dostupné na www: <<http://www.minedu.sk>>.

Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 2009 [online]. Bratislava : Národná rada SR. Dostupné na <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/Legislativa/Zakony/317_2009.pdf> .

Recenzent: Ing. Eleonóra Černáková, CSc.